

УДК 793.3-059.7

DOI: <https://doi.org/10.33989/2226-4051.2024.30.320975>

**Яніна Рева, м. Полтава**

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0422-0628>

## **ХОРЕОГРАФІЧНИЙ КОЛЕКТИВ ЯК СЕРЕДОВИЩЕ РЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ**

*У статті розглянуто хореографічний колектив як середовище, яке сприяє реалізації творчого потенціалу особистості. Уточнено поняття «творчий потенціал особистості». Проаналізовано виховний потенціал хореографічного мистецтва, який сприяє розвитку творчих здібностей особистості та формуванню важливих професійно-особистісних якостей. Акцентовано на особливостях формування творчої особистості засобами хореографічного мистецтва. Визначено принципи організації роботи хореографічного колективу, що стимулюють творче самовираження учасників. Окрему увагу приділено педагогічним і культурним аспектам діяльності хореографічних колективів, важливості імпровізації, колективної творчості та психологічного клімату у реалізації творчого потенціалу та формуванні художнього мислення особистості.*

**Ключові слова:** хореографія; творчий потенціал; особистість; хореографічний колектив; розвиток особистості; колективна творчість.

**Постановка проблеми.** У сучасному світі, який швидко трансформується, розвиток творчих здібностей молоді є пріоритетним завданням. Формування таких характеристик, як здатність до творчого мислення, конструктивної діяльності та готовності до змін, стає необхідною умовою успішної адаптації до нових викликів. Хореографічне мистецтво є одним із ефективних засобів реалізації актуального завдання, адже в ньому важливу роль відіграють фантазія, різноманітність і непередбачуваність. Виконання кожного танцювального руху, створення нових елементів і фігур потребує імпровізації, творчого підходу та нових ідей.

Танець як пластично-просторово-часовий вид мистецтва формує художні образи з допомогою естетично виразних, музично структурованих і ритмічно змінюваних рухів і поз людського тіла. Творчий потенціал закладено в самій природі танцю. З найдавніших часів танцювальні рухи були засобом індивідуального художнього

вираження виконавцем сприйняття навколишнього світу. Через різноманітність поз, жестів, міміки танцюристи передавали свої почуття, емоції та думки.

Хореографічний колектив відіграє значну роль у культурному та естетичному вихованні особистості. Він, як соціальна група, створює унікальне середовище, де кожен учасник має можливість не лише освоїти технічні навички танцю, але й розкрити індивідуальні таланти. Участь у хореографічній діяльності сприяє гармонійному розвитку особистості та формуванню її творчого потенціалу. Останній базується на комплексному підході, що враховує психологічні, педагогічні та культурологічні аспекти.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** З найдавніших часів хореографічне мистецтво залишається значущим засобом естетичного, інтелектуального, морального, патріотичного та фізичного виховання особистості, що доведено такими видатними митцями-педагогами минулого, як В.Верховинець (1990), А.Гуменюк (1962), Ж. Далькроз (1912), С. Русова та ін. Виховний потенціал хореографічного мистецтва є предметом сучасних наукових досліджень. Так, питання виховання особистості розкривають у своїх роботах Ю.Гончаренко (2017), А.Тараканова (1996), А.Шевчук (2016) та ін. Формування творчої особистості вивчають І. Герц (2023), С. Куценко (2020), В. Максименко (2024), І. Степанюк (2021) та ін. Особливості виховання особистості засобами танцю проаналізовано в працях Т. Благової (2020), В. Богути (2019).

Проблеми розвитку творчого потенціалу особистості детально обґрунтовано в нормативно-правових актах: Закони України «Про освіту» (2017) та «Про вищу освіту» (2014), Національна доктрина розвитку освіти в XXI столітті (2002), Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України (2022) та інших державних документах.

Аналізуючи публікації, у яких розглянуто найрізноманітніші аспекти розвитку творчого потенціалу особистості, можна стверджувати, що науковий фонд містить ґрунтовні напрацювання щодо досліджуваного феномену. Водночас варто зауважити, що питання актуалізації творчого потенціалу учасників хореографічного колективу висвітлено недостатньо.

**Мета статті** – визначити роль хореографічного колективу як середовища реалізації творчого потенціалу особистості.

**Методи дослідження** включають теоретичні: аналіз, порівняння та узагальнення філософської, психолого-педагогічної, методичної та мистецтвознавчої літератури з проблеми дослідження задля уточнення ключових понять і оцінювання сучасного стану дослідження порушеної проблеми; а також емпіричні методи – узагальнення педагогічного досвіду, включене спостереження за майбутніми фахівцями в процесі роботи студентського хореографічного колективу в закладі вищої освіти, що уможливило довести важливість імпровізації, колективної творчості та психологічного клімату в мистецькому колективі у реалізації творчого потенціалу особистості.

**Виклад основного матеріалу.** Особистість є складним і динамічним феноменом. Вона трансформується разом зі змінами в суспільстві та етносі, до якого вона належить; завжди пов'язана з певним історичним періодом і може як випереджати його, так і відставати від нього. Особистість не просто іде в ногу з добою, а глибоко занурюється в сучасність, сприяючи в такий спосіб прогресивним зрушенням у суспільстві.

Сучасні психологи трактують особистість як інтегральну характеристику людини, що поєднує її психічні риси, процеси та стосунки в єдине ціле. Ця характеристика формується під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників життя людини та значно відрізняє її від інших індивідів. У широкому значенні особистість – це цілісна людська індивідуальність, яка гармонійно об'єднує природні та соціальні якості. У вузькому розумінні – це індивід, що є суб'єктом соціальних взаємодій і свідомої діяльності, властивості якого визначаються конкретними історичними умовами існування суспільства (Титаренко, 2013).

Творча особистість – це людина, чия діяльність охоплює широкий спектр творчості: від нестандартних підходів до вирішення простих завдань до втілення унікальних можливостей у певній галузі. Вона має важливі якості, такі як: рішучість, здатність не зупинятися на досягнутому, сміливість у мисленні, здатність бачити перспективи, що виходять за межі того, що спостерігають її сучасники або бачили попередники. Така особис-

тість має мужність піти проти загальноприйнятих уявлень і змінити те, у що вірить більшість (Яланська, 2024, с. 47).

Творча особистість – це така особистість, яка має змогу реалізувати свій творчий потенціал через творчу діяльність. Потенціал є однією з ключових характеристик творчої особистості, джерелом її творчої активності та діяльності. Творчий потенціал особистості – це складна система психогенетичних і психологічних характеристик, яка інтегрує природні та соціальні ресурси людини; сукупність здібностей, можливостей і якостей, спрямованих на реалізацію творчої діяльності, розробку та впровадження інноваційних стратегій і тактик. Такий потенціал забезпечує здатність до знаходження оригінальних і принципово нових рішень у процесі вирішення завдань, а також задовольняє суб'єктивну потребу особистості у творчій самореалізації та саморозвитку (Ткач, 1999).

На думку українського психолога В. Моляко (2008), творчий потенціал можна розглядати як запас творчих можливостей особистості, що відображає її здатність до реалізації творчих дій та здійснення творчої діяльності в цілому.

С. Максименко (2006) пропонує альтернативне бачення творчого потенціалу, визнаючи його як розвинуте почуття новизни та відкритості до всього. Реалізація творчого потенціалу особистості можлива лише через певні види діяльності, які базуються на конкретних образах об'єктивного світу. Цей потенціал перебуває під впливом свідомих мотивів, духовно-моральних факторів і ціннісних орієнтацій.

Таким чином, творчий потенціал особистості розуміємо як складну систему, яка постійно розвивається. В його основі лежать природні задатки до творчості, які розкриваються і вдосконалюються через різноманітні види творчої діяльності. Протягом життя людина набуває нових психічних якостей, які також впливають на її творчі можливості. Цей потенціал живиться уявою, фантазією, інтуїцією, широким спектром емоцій і здатністю співпереживати іншим людям. Всі ці елементи взаємодіють між собою в процесі створення чогось нового та унікального.

Хореографія – це універсальний вид мистецтва, який сприяє всебічному розвитку особистості. Заняття танцями допомагають

розвинути не лише фізичні дані (силу, гнучкість, координацію), але й творчі здібності (фантазію, уяву, артистизм). Окрім того, хореографія сприяє розвитку таких важливих якостей особистості, як дисципліна, відповідальність, впевненість у собі. Заняття танцями допомагають розкрити свій потенціал та досягти гармонії між тілом і душею.

Р. Лабан, відомий австрійський хореограф розглядав танець як синтетичне мистецтво, що об'єднує в собі просторові, часові та музичні компоненти. Художні образи в хореографії створюються за допомогою рухів людського тіла, які організовані в естетично значущі структури. Дослідник підкреслював важливість індивідуальної свободи вираження в танці, протиставляючи її регламентації академічного балету (Максименко, 2024, с. 49). І ми погоджуємося з думкою Р. Лабана, що тіло танцівника – інструмент самопізнання та самовираження. Через рух людина може вийти за межі соціальних і культурних обмежень та досягти стану внутрішньої свободи. Хореографія, таким чином, стає видом мистецтва, точніше мистецькою, художньою формою, яка дозволяє особистості розкрити свій потенціал і знайти гармонію з самим собою та світом.

У хореографії творчий потенціал танцюриста включає його здатність до інтерпретації руху, створення власних танцювальних композицій, імпровізації та взаємодії з іншими, зокрема учасниками колективу. Хореографічний колектив є об'єднанням, яке ґрунтується на спільних ідеях, етичних і художньо-творчих цінностях, товариських відносинах, співпраці та взаємодопомозі. Основною метою його учасників є реалізація власного творчого потенціалу та долучення до морально-естетичних цінностей, закладених у мистецтві. Як засвідчує практика, хореографічний колектив створює унікальне середовище для розвитку творчого потенціалу завдяки колективній творчості, створенню сприятливого психологічного клімату в колективі та педагогічній майстерності його керівника.

Процес розвитку творчого потенціалу учасників хореографічного колективу є багатограним і складається з кількох етапів.

Першим і найважливішим є мотиваційний етап. Він включає як внутрішні, так і зовнішні чинники (Степанюк, 2021, с. 81).

Внутрішня мотивація, що ґрунтується на інтересі до хореографії та бажанні самовдосконалення, є більш стійкою і сприяє глибшому засвоєнню матеріалу. Зовнішня мотивація, наприклад, бажання отримати визнання або матеріальну нагороду, є менш тривалою і може згаснути за відсутності зовнішніх стимулів. Внутрішня мотивація позитивно впливає на когнітивні процеси учасників хореографічного колективу, стимулюючи їх до пошуку нестандартних рішень і підвищуючи загальну успішність до опанування мистецтва танцю.

На другому етапі навчання учасники хореографічного колективу поглиблюють свої теоретичні знання. Ключовим етапом у розвитку творчого потенціалу є практична реалізація знань і вмінь. Саме на цьому етапі учасники хореографічного колективу мають можливість продемонструвати свої хореографічні навички на практиці, як-то: вміння віртуозно виконувати різноманітні танцювальні техніки, виражати себе через артистизм, повністю занурюватися в процес виконання танцю, вміло перетілюватися в різних персонажів, передавати різноманітні художні образи, а також імпровізувати, створюючи унікальні танцювальні композиції.

Досвід роботи автора в хореографічному колективі «Кредо» ґрунтується на комплексному методі, що включає елементи традиційного та інноваційного в реалізації творчого потенціалу особистості. У своїй роботі педагог-хореограф прагне до того, щоб застосовані ним форми, методи, прийоми та педагогічні технології відповідали інтересам і потребам особистості – учасника хореографічного колективу.

Для ефективної роботи хореографічного колективу та досягнення високого творчого результату провідною технологією стає технологія навчання у співпраці, згідно з якою на заняттях у хореографічному колективі проводиться як індивідуально-групова робота, так і колективна робота. Учасники діляться на мікрогрупи та отримують певне завдання, наприклад, самостійно повторити розучені танцювальні елементи. Така робота надзвичайно ефективна для засвоєння нового матеріалу кожним членом колективу.

Різновидом індивідуально-групової роботи може слугувати індивідуальна робота в команді. Вона ефективна під час вивчення

номерів, які вимагають більшої гнучкості, пластичності, точності та виразності рухів, емоційності та технічності виконання. До прикладу, хореографічний номер «Імпровізація» вирізняється поступовим ускладненням танцювальних елементів та відсутністю музичного супроводу. Від учасників вимагається виняткова вправність, координація рухів, злагодженість і відповідальність за себе і партнера по танцю, адже вистукування та плескання послуговуються ритмічним супроводом хореографічного твору.

Прийоми активізації творчого потенціалу студентів під час створення художнього образу можуть бути різними. Проте завжди педагог-хореограф має враховувати їхні інтереси, уподобання й думки, намагатися наблизитися до їхнього світу, створити позитивну психологічну атмосферу в танцювальному ансамблі. У зв'язку з цим пошук хореографічного образу може відбуватися в процесі співтворчості вихованців і педагога. Наприклад, на початку колективного створення хореографічної композиції керівник пропонує прослухати новий музичний матеріал і висловити свої міркування щодо «перекладу» музичного образу на хореографічний. У ході обговорення відбувається пошук спільних образних рішень майбутнього танцювального номера. Варто зауважити, що не завжди і не всі учасники відкривають світ своїх фантазій, деяким із них потрібен час, щоб утілити в танці вигадані образи. В такому разі часто допомагає танцювальна імпровізація – педагог дає завдання студентам вільно рухатись під прослухану музику, спостерігає за ними, не оцінюючи якості й техніки виконання, звертає увагу на цікаві рухи й пози, доречні в майбутній композиції. Як показує досвід, більшість учасників радіють кожній нагоді висловити свої думки, активно прагнуть до спілкування, емоційно сприймають креативні знахідки керівника і друзів, виявляють неабиякий інтерес до спільної роботи. Такі завдання допомагають учасникам у їхньому творчому зростанні, самоствердженні, реалізації власного творчого потенціалу. Це засвідчують хореографічні композиції ансамблю «Кредо», народжені в результаті колективної творчості, такі як: «Байкери», «Розклеювачі афіш», «Три долі».

Переконані, що робота з хореографічним колективом спрямована не лише на навчання танцювальних рухів і техніці їх

виконання, але є комплексним процесом, який охоплює всебічне виховання особистості (духовне, моральне, патріотичне, естетичне), інтелектуальний, фізичний і творчий розвиток кожного учасника. Заняття в хореографічному колективі стають платформою для спілкування мовою мистецтва, що оминає вербальні межі. Через хореографію вихованці вчаться розуміти і виражати свої почуття, емоції, думки. Мистецтво як універсальна мова об'єднує людей, розширює їхній світогляд, кругозір і коло спілкування, формує такі важливі якості особистості, як емпатія та товариськість. Таким чином, хореографія сприяє розвитку гармонійної особистості, що відповідає сучасним вимогам суспільства.

**Висновки.** Отже, хореографічний колектив слугує родючим ґрунтом для культивування творчості та сприяння цілісному розвитку його учасників. У процесі опанування танцю особистість розкриває свій природний потенціал, покращує фізичні, емоційні та когнітивні здібності. Колективний характер танцю сприяє розвитку почуття спільноти, командної роботи та взаємоповаги, а експресивний характер мистецької форми – самопізнанню та особистісному росту. Творчий потенціал особистості в хореографії базується на природних задатках, які вдосконалюються через навчання, імпрровізацію та взаємодію з іншими учасниками колективу. Педагогічна майстерність керівника хореографічного колективу є ключовим фактором у створенні позитивного психологічного клімату, що стимулює творчість і співпрацю.

**Перспективи подальших досліджень.** У майбутньому дослідницької уваги потребують вивчення психологічного стану й самооцінки учасників хореографічного колективу, аналіз та експериментальна апробація інноваційних педагогічних методик у розвитку їхнього творчого потенціалу; дослідження впливу міжкультурного обміну в хореографічній діяльності на формування творчої особистості; розробка практичних рекомендацій для керівників танцювальних колективів щодо підвищення ефективності реалізації творчого потенціалу вихованців.

#### **Список використаної літератури**

- Благова, Т. О. (2020). *Розвиток хореографічної освіти в Україні: історико-педагогічний концепт*: монографія. Полтава: ТОВ «АСМІ».
- Богута, В. (2019). *Формування хореографічних творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку в позашкільних навчальних закладах*: монографія. Київ: ФОП Лебедь Д. О.



- Верховинець, В. М. (1990). *Теорія українського народного танцю*. Київ: Музична Україна.
- Герц, І. І. (2023). Сучасний танець і новітні технології: грані взаємодії. *Мистецтвознавчі записки*, 43, 58-63. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-2180.43.2023.286836>
- Гончаренко, Ю. (2017). Естетико-виховні можливості хореографічної діяльності в перші три десятиліття ХХ століття. *Наукові записки КДПУ. Педагогічні науки* (Вип. 150, с. 46-50). Кропивницький: КДПУ.
- Гуменюк, А. І. (1962). *Українські народні танці*. Київ: Вид-во Академія Наук України.
- Куценко, С. В. (2015). *Формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії засобами народно-сценічного танцю*. (Дис. канд. пед. наук). Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини, Умань.
- Максименко, В. І. (2024). *Формування художньо-творчого досвіду майбутніх викладачів хореографії у процесі фахової підготовки*. (Дис. канд. пед. наук). УДУ імені Михайла Драгоманова, Київ.
- Максименко, С. Д. (2006). *Гене́за здійснення особистості*: монографія. Київ: ТОВ «КММ».
- Моляко, В. О. (2008). *Психологічне дослідження творчого потенціалу особистості*: монографія. Київ: Педагогічна думка.
- Степанюк, І. В. (2021). Особливості формування творчого потенціалу майбутнього вчителя хореографії. *Академічні студії*, 1, 80-86. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.1.11>
- Тараканова, А. П. (1996). *Система хореографічного виховання у школах і позашкільних закладах*: навч.-метод. посібник. Київ: ІЗМН.
- Титаренко, Т. М. (2013). *Сучасна психологія особистості*: навч. посібн. Київ: Каравела.
- Ткач, Р. В. (1999). *Психологічні особливості творчої активності особистості*. Запоріжжя: Вид-во Запорізької держ. інженерної академії.
- Шевчук, А. (2016). *Дитяча хореографія*: навч.-метод. посібник. 3-тє вид., зі змін. та доповн. Тернопіль: Мандрівець.
- Яланська, С. П. (2014). *Психологія творчості*: навчальний посібник. Полтава. ПНПУ ім. В. Г. Короленка.

*Yanina Reva*

### **CHOREOGRAPHIC COLLECTIVE AS AN ENVIRONMENT FOR THE FORMATION OF THE CREATIVE POTENTIAL OF A PERSON**

*The article deals with the choreographic groups as an environment that promotes the realization of the creative potential of the individual. The concept of “creative potential of a personality” is clarified. The peculiarities of forming a creative personality by means of choreographic art are analyzed. Its uniqueness as a plastic-spatial-temporal art form that combines physical activity, aesthetic expressiveness and emotional expression is emphasized. The role of collective creativity and psychological climate in the development of creativity and artistic thinking of the individual is determined. It is noted that participation in choreographic groups contributes to the development of not only technical skills, but also social and psychological qualities of future specialists. The basic principles of organizing the work of a choreographic group aimed at stimulating the creative expression of participants are presented. The educational potential of choreographic art, which stimulates the development of creative abilities of the individual and contributes to the formation of personal and professional qualities, is described. Particular attention is paid to the pedagogical and cultural aspects of the activities of dance groups, as well as the importance of improvisation and collective creativity in the realization of the creative potential of the individual.*

**Keywords:** *choreography; creative potential; personality; choreographic group; personality development; collective creativity.*

### References

- Blahova, T. O. (2020). *Rozvytok khoreorafichnoi osvity v Ukraini: istoryko-pedahohichnyi kontsept [Development of choreographic education in Ukraine: a historical and pedagogical concept]: monohrafiia*. Poltava: TOV «ASMI» [in Ukrainian].
- Bohuta, V. (2019). *Formuvannia khoreorafichnykh tvorchykh zdibnostei ditei molodshoho shkilnoho viku v pozashkilnykh navchalnykh zakladakh [Formation of choreographic creative abilities of primary school children in extracurricular educational institutions]: monohrafiia*. Kyiv: FOP Lebed D. O. [in Ukrainian].
- Herts, I. I. (2023). Suchasnyi tanets i novitni tekhnolohii: hrani vzaiemodii [Modern Dance and the Latest Technologies: Facets of Interaction]. *Mystetstvoznavchi zapysky [Art studies notes]*, 43, 58-63. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-2180.43.2023.286836> [in Ukrainian].
- Honcharenko, Yu. (2017). Estetyko-vykhovni mozhyvosti khoreorafichnoi diialnosti v pershi try desiatylittia XX stolittia [Aesthetic and educational possibilities of choreographic activity in the first three decades of the twentieth century]. *Naukovi zapysky KDPU. Pedahohichni nauky [Scientific notes of the Kirovograd State Pedagogical University. Pedagogical Sciences]* (Is. 150, p. 46-50). Kropyvnytskyi: KDPU [in Ukrainian].
- Humeniuk, A. I. (1962). *Ukrainski narodni tantsi [Ukrainian folk dances]*. Kyiv: Vyd-vo Akademiia Nauk Ukrainy [in Ukrainian].
- Kutsenko, S. V. (2015). *Formuvannia tvorchoho potentsialu maibutnoho vchytelia khoreorafii zasobamy narodno-stsenichnoho tantsiu [Formation of the creative potential of a future choreography teacher through folk stage dance]*. (PhD dis.). Uman. derzh. ped. un-t im. Pavla Tychyny, Uman [in Ukrainian].
- Maksymenko, S. D. (2006). *Henezha zdiisnennia osobystosti [The Genesis of Personal Realization]: monohrafiia*. Kyiv: TOV «KMM» [in Ukrainian].
- Maksymenko, V. I. (2024). *Formuvannia khudozhno-tvorchoho dosvidu maibutnikh vykladachiv khoreorafii u protsesi fakhovoi pidhotovky [Formation of artistic and creative experience of future choreography teachers in the process of professional training]*. (PhD dis.). UDU imeni Mykhaila Drahomanova, Kyiv [in Ukrainian].
- Moliako, V. O. (2008). *Psykhologichne doslidzhennia tvorchoho potentsialu osobystosti [Psychological research into the creative potential of the individual]: monohrafiia*. Kyiv: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].
- Shevchuk, A. (2016). *Dytiacha khoreorafiiia [Children's choreography]: navch.-metod. Posibnyk. 3-tie vyd., zi zmin. ta dopovn. Ternopil: Mandrivets* [in Ukrainian].
- Stepaniuk, I. V. (2021). Osoblyvosti formuvannia tvorchoho potentsialu maibutnoho vchytelia khoreorafii [Peculiarities of forming the creative potential of a future choreography teacher.]. *Akademichni studii [Academic studios]*, 1, 80-86. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.1.11> [in Ukrainian].
- Tarakanova, A. P. (1996). *Systema khoreorafichnoho vykhovannia u shkolakh i pozashkilnykh zakladakh [The system of choreographic education in schools and extracurricular institutions]: navchalno-metodychnyi posibnyk*. Kyiv: IZMN [in Ukrainian].
- Tkach, R. V. (1999). *Psykhologichni osoblyvosti tvorchoi aktyvnosti osobystosti [Psychological features of creative activity of the individual]*. Zaporizhzhia: Vyd-vo Zaporizkoi derzh. inzhenernoi akademii [in Ukrainian].
- Tytarenko, T. M. (2013). *Suchasna psykhologhiia osobystosti [Modern personality psychology]: navchalnyi posibnyk*. Kyiv: Karavela [in Ukrainian].
- Verkhovynets, V. M. (1990). *Teoriia ukrainskoho narodnoho tantsiu [Theory of Ukrainian folk dance]*. Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
- Yalanska, S. P. (2014). *Psykhologhiia tvorchosti [Psychology of creativity]: navchalnyi posibnyk*. Poltava. PNPu im. V. H. Korolenka [in Ukrainian].

Одержано 27.09.2024 р.